

SƏRBƏST AUDİTORLARIN VƏ AUDİTOR TƏŞKİLATLARININ FƏALİYYƏTİNİN YOXLANILMASINA DAİR METODİK GÖSTƏRİŞ

I. Giriş

Bu metodik göstəriş "Auditor xidməti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa, "Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatası haqqında" (bundan sonra "Palata" adlandırılacaq) Əsasnaməyə, Azərbaycan Respublikasının Mülki və Vergi məcəllələrinə, digər qanunvericilik aktlarına, habelə «Auditorların Peşə Etikasına Məcəlləsi»-nə uyğun olaraq hazırlanmışdır.

Metodik göstərişin əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən sərbəst auditorlar və auditor təşkilatları (bundan sonra "Auditor" adlandırılacaq) tərəfindən ölkəmizin qanunvericilik aktlarına, beynəlxalq və milli audit standartlarına, «Auditorların Peşə Etikasına Məcəlləsi»-nə müvafiq olaraq peşə etikasına qayda və normalarına riayət edilməsi üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsindən, respublikada auditor xidmətinin inkişaf etdirilməsindən və keyfiyyətinin yüksəldilməsindən, auditor xidmətlərinin göstərilməsi zamanı yol verilmiş nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılmasından, audit bazarında sivil rəqabət mühitinin formalaşdırılmasından ibarətdir.

Metodik göstəriş Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən auditorların fəaliyyətinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və normativ hüquqi aktlardan irəli gələn tələblərə uyğunluğunun və onların göstərdikləri auditor xidmətlərinin keyfiyyətinin Palata tərəfindən yoxlanılmasının və bu sahədə nəzarətin əsas istiqamətlərini müəyyən edir.

II. Mahiyyət üzrə müddəalar

Auditorların fəaliyyətinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və normativ hüquqi aktlardan irəli gələn tələblərə uyğunluğunun və onların göstərdikləri auditor xidmətlərinin keyfiyyətinin yoxlanılması aşağıdakı istiqamətlərdə aparılır:

1. Auditorların dövlət qeydiyyatı ilə bağlı məlumatların araşdırılması:
 - 1.1. Auditor təşkilatında aşağıdakı məlumatlar üzləşdirilir:
 - auditor təşkilatının adı və hüquqi forması;
 - auditor təşkilatının yerləşdiyi yer, hüquqi şəxsin auditor fəaliyyətini həyata keçirmək məqsədilə istifadə etdiyi poçt ünvanı və (və ya) ünvanı;
 - telefon nömrəsi;
 - bank hesabının nömrəsi və bankın adı;
 - Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində dövlət qeydiyyatına alınması haqqında məlumat;

- vergi orqanlarında vergi uçotuna alınması haqqında məlumat;
- Dövlət Statistika Komitəsində uçot vahidlərinin dövlət reyestrinə daxil edilməsi haqqında məlumat;
- Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun orqanlarında qeydə alınması haqqında məlumat;
- nizamnamə kapitalının strukturu, o cümlədən nizamnamə kapitalının ümumi məbləği və təsisçilərin hər birinin payı haqqında məlumat;
- təşkilatın rəhbəri, onun müavini, ştatda olan və müqavilə əsasında cəlb olunan mütəxəssislər haqqında məlumat.

1.2. Sərbəst auditorlar haqqında aşağıdakı məlumatlar araşdırılır:

- adı, soyadı, atasının adı;
- yaşayış ünvanı (şəxsiyyət vəərəqəsindəki qeydiyyat üzrə);
- şəxsiyyəti müəyyən edən sənəddəki məlumatlar;
- bank hesabının nömrəsi və bankın adı;
- telefon nömrəsi;
- vergi orqanlarında qeydiyyatda alınması haqqında məlumat;
- Dövlət Statistika Komitəsində uçot vahidlərinin dövlət reyestrinə daxil edilməsi haqqında məlumat;
- Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun orqanlarında qeydə alınması haqqında məlumat;
- auditorun lisenziyasının nömrəsi, verilməsi tarixi və qüvvədə olması müddəti;
- auditorun müqavilə əsasında cəlb etdiyi mütəxəssislər haqqında məlumat.

2. Auditorların fəaliyyətinin "Auditor xidməti haqqında", "Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında", "Məhdud məsuliyyətli müəssisələr haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının Mülki və Vergi məcəllələrinə, ölkəmizin digər qanunvericilik aktlarına, «Auditorların Peşə Etikası Məcəlləsi»nə, habelə Palata Şurasının təsdiq etdiyi normativ sənədlərə uyğunluğunun və onların tələblərinə riayət edilməsinin yoxlanılması:

2.1. Auditorlar tərəfindən lisenziyalaşdırma tələblərinə və şərtlərinə riayət edilməsi:

- a) ştatda olan və (və ya) müqavilə əsasında fəaliyyət göstərən auditorların mövcudluğunun yoxlanılması;
- b) sahibkarlıq fəaliyyətinin yalnız auditor xidməti formasında həyata keçirildiyinin yoxlanılması.

2.2. Azərbaycan Respublikasının qanunlarında nəzərdə tutulan hallar istisna edilməklə, məlumatların məxfiliyi prinsipinin gözlənilməsinin yoxlanılması.

2.3. Auditor yoxlamasının aparılmasını istisna edən halların gizlədilməsi faktlarının mövcudluğunun yoxlanılması.

2.4. Lisenziya alana qədər auditor fəaliyyəti ilə məşğul olunması faktının mövcudluğunun yoxlanılması.

2.5. Auditorlar tərəfindən aparılan yoxlamalar və auditor fəaliyyəti zamanı keyfiyyətə, daxili nəzarət qaydalarına və audit standartlarına riayət edilməsi ilə bağlı müvafiq sifarişçilərin, auditor rəyinin istifadəçilərinin, vergi, hüquq-mühafizə və digər dövlət hakimiyyəti və icra orqanlarının müraciətlərinin mövcudluğunun yoxlanılması.

3. Əvvəlki yoxlamanın nəticəsinin təhlili.
4. Pul vəsaitlərinin, kassa və bank əməliyyatlarının yoxlanılması.
5. Hesablaşma və kredit əməliyyatlarının yoxlanılması.
6. Əsas vəsaitlərin və maddi ehtiyatların yoxlanılması.
7. Əmək və əmək haqqının yoxlanılması.
8. Gəlirdən çıxılan və çıxılmayan xərclərin yoxlanılması.
9. Maliyyə nəticələrinin yoxlanılması.
10. Auditorların fəaliyyəti ilə bağlı Palataya təqdim edilmiş hesabatların və məlumatların nəzarət qaydasında təhlili.
11. Uçot və hesabat işlərinin vəziyyətinin yoxlanılması.
12. Təsərrüfat subyektləri ilə bağlanmış müqavilələrin Palata Şurasının 1996-cı il 7 oktyabr tarixli 5/4 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditin aparılmasına dair müqavilə" milli audit standartına və 1996-cı il 28 iyun tarixli 2/3 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditor xidməti göstərilməsi barədə müqavilə"nin nümunəvi formasına uyğunluğunun, habelə "Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən sərbəst auditorlar və auditor təşkilatları tərəfindən auditor xidməti göstərilməsinə dair nömrələnmiş vahid müqavilə formasının tətbiqi ilə əlaqədar həyata keçirilməli olan tədbirlər haqqında" Auditorlar Palatası sədrinin 2000-ci il 10 noyabr tarixli 105 sayılı əmrinə düzgün riayət edilməsinin yoxlanılması.
13. Auditorlar tərəfindən Palata Şurasının 1999-cu il 24 mart tarixli 32/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditin planlaşdırılması" milli audit standartının və "Auditin planlaşdırılması audit standartının tətbiq edilməsi haqqında" təlimatın tələblərinə düzgün riayət edilməsinin yoxlanılması.
14. Auditorlar tərəfindən auditor xidməti göstərilən zaman Palata Şurasının 1996-cı il 13 noyabr tarixli 6/1 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditorun iş sənədləri", 1997-ci il 18 dekabr tarixli 16/1a sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditor sübutu", 2000-ci il 15 yanvar tarixli 46/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditorun seçməsi", 2000-ci il 27 may tarixli 55/3 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Mühasibat hesabatlarında təhriflər aşkar etdikdə auditorun hərəkəti", 2000-ci il 20 oktyabr tarixli 63/1 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Təsərrüfat subyektinin rəhbərliyi tərəfindən auditora təqdim edilən məlumatlar", 2001-ci il 20 noyabr tarixli 85/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "İlk auditor yoxlaması – ilkin qalıqlar", 2001-ci il 29 noyabr tarixli 86/3 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Analitik prosedurlar", 2001-ci il 26 dekabr tarixli 88/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Təsərrüfat subyektinin mühasibat (maliyyə) hesabatının auditi zamanı normativ hüquqi aktların nəzərə alınması haqqında təlimat", 2002-ci il 16 iyul tarixli 98/3 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş «Daxili audit işinə baxılması» milli audit standartlarının tələblərinə düzgün riayət edilməsinin yoxlanılması.
15. Auditorlar tərəfindən Palata Şurasının 1997-ci il 4 fevral tarixli 10/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditorun yekun sənədləri" və 2000-ci il 9 dekabr tarixli 66/4 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditor rəyləri" milli audit standartlarının, "Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən sərbəst auditorların və auditor təşkilatlarının vahid auditor rəyləri formaları ilə təmin olunması, onların tətbiq edilməsi və uçotunun aparılması barədə" Palata sədrinin 1999-cu il 18 noyabr tarixli 74 sayılı əmrinin tələblərinə düzgün riayət edilməsinin yoxlanılması.

16. Auditorlar tərəfindən Palata Şurasının 1997-ci il 21 may tarixli 12/1 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditin keyfiyyətinə nəzarət" və 2001-ci il 20 sentyabr tarixli 80/6 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Risklərin qiymətləndirilməsi və daxili nəzarət sistemi" milli audit standartlarının tələblərinə düzgün riayət edilməsinin yoxlanılması.

17. Auditorlar tərəfindən Palata Şurasının 2001-ci il 26 dekabr tarixli 88/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Auditorların Peşə Etikası Məcəlləsi"nin tələblərinə düzgün riayət edilməsinin yoxlanılması.

18. Auditorlar tərəfindən təsərrüfat subyektlərinə auditor xidmətləri göstərilərkən Palata Şurasının 1998-ci il 29 yanvar tarixli 17/4 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Birgə müəssisələrin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin auditinə dair proqram"ın, 2000-ci il 16 sentyabr tarixli 61/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Banklarda audit aparılmasına dair proqram"ın, 2001-ci il 12 dekabr tarixli 87/2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Sığorta təşkilatlarında audit aparılmasına dair proqram"ın, 2002-ci il 16 may tarixli 95/1 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Səhmdar cəmiyyətlərində audit aparılmasına dair proqram"ın, 2003-cü il 10 dekabr tarixli 121/1 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "İnvestisiya fondlarında audit aparılmasına dair proqram"ın, 2003-cü il 23 dekabr tarixli 122/4 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Bələdiyyələrdə audit aparılmasına dair proqram"ın və s. proqramların tələblərinə düzgün riayət edilməsinin yoxlanılması.

19. Palata Şurası tərəfindən müəyyən edilmiş müddətdə və məbləğdə üzvlük haqqının ödənilməsinin yoxlanılması.

20. Yoxlama nəticəsində aşkar edilmiş nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması üzrə təkliflərin verilməsi.

III. Yekun müddəaları

1. Auditorların fəaliyyətinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və normativ hüquqi aktlardan irəli gələn tələblərə uyğunluğunun və onların göstərdikləri auditor xidmətlərinin keyfiyyətinin yoxlanılması müvafiq sənədlərlə (akt və əlavələr) iki nüsxədən ibarət rəsmiləşdirilməlidir. Bu zaman Palata Şurasının 2001-ci il 20 aprel tarixli 74/5 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş «Auditor təşkilatının (və ya sərbəst auditorların) fəaliyyətlərinin, apardıqları auditlərin keyfiyyətinin audit standartlarına və mövcud qanunvericilik aktlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair nümunəvi akt formasının tərtib edilməsi» Qaydası əldə rəhbər tutulur.

2. Aparılmış yoxlama nəticəsində rəsmiləşdirilmiş sənədlərin bir nüsxəsi qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada yoxlama aparılan auditora, digər nüsxəsi isə Palataya təqdim edilir.